

vízszolgáltatás kialakításához, fejlesztéséhez járulhatnak hozzá.

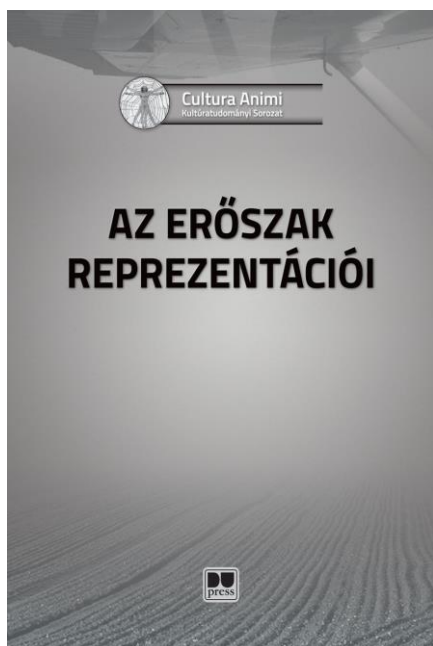
Nagy Sándor könyve szép példája annak, hogy hogyan lehet eljutni a globális gondolkodástól a helyi cselekvésig egy olyan meghatározó kérdésben, mint a fenntartható

vízkezelésgazdálkodás és annak ökonómiai és társadalmi összefüggései.

Tamás János

Az erőszak reprezentációi

Szerk. Pabis Eszter. Debreceni Egyetemi Kiadó. 2015. 204 lap.

A Debreceni Egyetem Kulturális Archeológia kutatócsoportja nem kisebb feladatra vállalkozott, minthogy a manapság az élet szinte minden szegmensében egyre gyakrabban megjelenő erőszak értelmezését tovább dif-

ferenciálja. E vállalkozás eredményeként jött létre Az erőszak reprezentációi című tanulmánykötet. A *Cultura Animi* könyvsorozat első köteteként megjelenő könyv olyan, egymástól távol álló tudományterületekről származó tanulmányokkal kívánja tovább pontosítani az erőszakról, és annak különféle megjelenési formáiról alkotott képünket, mint a teológia, filozófia, szociológia, irodalom-, színház- vagy jogtudomány.

Az interdiszciplináris erőszak-kutatás eredményeiről és problematikájáról című fejezetben a kötet szerkesztője, Pabis Eszter az erőszak-kutatás fő kérdését az erőszak definiálásának nehézségében látja: „az erőszakra irányuló szisztematikus kutatás egyik feltűnő problematikája épp ezért pont a módszertani-elméleti megközelítések sokfélesége és különbözősége, amely viszont

részben magának az erőszak fogalmának alapvető tisztázatlanságából, összetettségéből, sőt ellentmondásosságából is ered” (8. lap). A szerző a továbbiakban göröcső alá veszi a legfontosabb, a téma kutatóinak elengedhetetlen német nyelvű szakirodalmat illetve az utóbbi években erőszak-kutatással foglalkozó nemzetközi intézeteket. Az alapos áttekintés után pedig olyan területeket mutat be, mint az erőszak fogalmának ambiguitása, az erőszak-tapasztalatokhoz köthető határátlépések és határhelyzetek. A test és az erőszak viszonyát Jean Philipp Reemtsma erőszak-fenomenológiája alapján vizsgálja.

Fazakas Sándor tanulmányában a teológia oldaláról vizsgálja az erőszak kérdését. Történeti áttekintésben mutatja be, hogy a keresztyénség történelme során milyen mértékben volt erőszakot eltűrő vagy erőszakot alkalmazó (23.). Mindemellett persze a szerző az ebben a kontextusban megkerülhetetlen kérdésre is választ keres: milyen elméleti és/vagy gyakorlati megfontolás szolgáltatott ehhez alapot a keresztyénség számára. Ezen problémák vizsgálata során pedig olyan morálkritikai problémafelvetéssel is találkozhat az olvasó, mint pl. a Harmadik Birodalomban zajló eutanázia-program.

Az emberi élet fontosságával és a hétköznapiakban betöltött

szerepének kérdéseivel foglalkozik Balogh László Levente tanulmánya is. A gyakran korszakhatáráként értelmezett első világháború számos tapasztalattal járult hozzá az addig fennálló rend megváltozásához. Ez az addig sohasem látott jelenség az ember eszközzé válásában csúcsondott ki, ennek következtében egyszersmind az ember a technikának alárendeltté vált (54.). A háborúban elszenvedett erőszak mindemellett az addigi férfiideál újraértelmezését illetve annak újbóli előtérbe kerülését is magával hozta, hiszen az elszenvedett brutalitásnak értelmet kellett adni.

Takács Erzsébet Didier Fassin francia szociológus kutatásainak összefoglalására és annak értelmezésére tesz kísérletet. A szerző főbb céljai közé tartozik egyrészt annak ismertetése, miként szolgálhat a (szenvedő) test jogalapként (ezzel is megteremtve a politikai hatalom és a morális érzések közötti kapcsolatot), másrészt pedig annak bemutatása, milyen tetteket legitimálhat a humanitárius bánásmód. Az elemzés során a szerző Foucault biohatalom koncepciójából kiindulva jut el egészen a biolegitimálás kérdéséhez.

Kiss Lajos András munkájában Étienne Balibar francia filozófus *Erőszak és tisztelet* című munkája alapján tárul elénk a civilizált erőszak jelensége. Elő-

adásában a politika és az erőszak között meghúzódó összefüggésre világít rá: „a politika elsődleges feladata éppen abban áll, hogy valamiképpen kontrollálja és féken tartsa ezt a gonosz és destruktív hajlamot” (87). A politika így kifejtett válaszreakciója tehát mindenképpen egy olyan folyamatos külső megerősítésre szorul, ami legitimálja az eredeti erőszakra adott erőszakos megoldási kísérletét. Ezen a gondolatmeneten tovább haladva az előadásban megismerkedhetünk a Balibar-féle erőszak-tipológiával is.

Valastyán Tamás az erőszak-kutatás egy nem mindennapi perspektíváját tárja az olvasó elé. Tanulmányában Borbély Szilárd *Egy gyilkosság mellékszálai* című könyvében megjelenő családi traumát veszi górcső alá. A regényben a szerző azokat a lelki folyamatokat próbálja értelmezni, melyeket egy borzasztó családi tragédia idéz elő, amelyek összetettségét hűen tükrözi az elégetésre váró ruhadarabokon, a lepedőn megjelenő redőzet.

Az irodalom berkeiben maradvá Takács Miklós előadásában követhetjük figyelemmel Kováts Judit *Megtagadva* című művének elemzését. A regény huszonöt fiktív interjún keresztül meséli el a második világháború erőszak-tapasztalatát és az elszenvedett traumákat. Az előadó ez alapján próbálja meghatározni

az erőszak és a trauma közötti összefüggéseket, amelyek mind egyéni, mind pedig kollektív szinten éreztetik hatásukat. Tanulmányában mindenképp fontosnak tartja kiemelni, hogy nem célszerű a háború traumáit pusztán a tettes vagy áldozat perspektívájából szemlélni, hiszen a regény „a közösséget és az egyént nemcsak a háború áldozataként, hanem bizonyos esetekben annak tetteseként is megmutatja” (115), s ez egyszersmind a *Megtagadva* egyik fontos jellemzőjének tekinthető. A megélt traumákat övező hallgatás vagy az annak kibeszélése körüli dilemma olyan dinamikát kölcsönöz a regénynek, ami már a regény elejétől érezhető, így generálva egy újabb feszítő erejű traumát a regényben.

Horváth Andrea tanulmányában ismét egy irodalmi mű elemzésével találkozhatunk, mely természetesen az eddigiektől eltérő perspektívából vizsgálja az osztrák Nobel-díjas író, Elfriede Jelinek *Kéj* című regényét. A tanulmány főbb sarokköveinek számító pszichoanalízis és feminista elméletek segítségével próbálja a szerző ismertetni a regény nemi és nemzedéki viszonyait egyaránt. A néhol az obszcenitás (gyakran pedig az erőszak) határait súroló regény bővelkedik szexuális tartalmú jelenetekben, hiszen az író a szexualitás megélésén keresztül

próbálja meg bemutatni a férfi elnyomás tragikus következményeit.

Kricsfalusi Beatrix tanulmányában elemzi Mundruczó Kornél színházi rendezéseiben az erőszak színpadra vitelét és annak szerepét. „Fontos kiemelni, hogy az erőszak Mundruczó színházi munkáiban nem egyszerűen tematikai síkon jelenik meg, hanem szerialitása miatt struktúraalkotó jelentőséggel bír úgy az egyes rendezésekben, mint az egész életművön belül” (143).

A kötet utolsó két tanulmányában a jogtudomány kínál újabb értelmezési lehetőségeket az erőszak különböző megjelenési formáira. Gyurán Ildikó előadásában az erőszak fogalmát büntetőjogi kontextusba helyezve vizsgálja. A szerző már a tanulmány elején fontosnak tartja az olyan alapfogalmak tisztázását, mint az erőszak, bűncselekmény vagy az agresszió illetve azok köznapi és jogi értelmezésének elkülönítését. Az erőszak fajtáinak rövid büntetőjogi elemzése során egy olyan fontos, az eddigi tanulmányokban még nem említett szempontra hívja fel

figyelmünket a szerző, mint a látencia. Ennek kérdését vizsgálva megállapítható, hogy az erőszakot elszenvedő fél gyakran mintegy automatikus válaszreakcióként él a hallgatás lehetőségével, ezzel önkéntelenül is megnehezítve a tettes büntetőjogi felelősségre vonását.

Román Róbert az erőszak megvalósulásának polgári jogi eseteit helyezi vizsgálódása célkeresztjébe. A témaválasztás mindenképp érdekes, hiszen „az erőszak alapvetően büntetőjogi kategória, a polgári jog a definícióját nem adja meg, csupán normaszövegében alkalmazza” (181). Ahol polgári jogi értelemben mégis erőszakról beszélhetünk a következők: a személyhez fűződő jogok, dologi jog (elbirtoklás, birtokvédelem, birtoklás jogalap nélkül), öröklési jog (183–203). Részletes ismertetést kaphatunk arról, hogy ezeken a területeken milyen esetekben valósul meg az erőszak gyakorlása.

Dobis Tibor

T